Geen tijd om over poëzie te praten?

Poetry International viert zilveren jubileum

door Henry Habibe

Het grootste poëzie-festival ter wereld is onlangs 25 jaar geworden. De moeite waard om er even bij stil te staan. Hoe is het allemaal begonnen? Daarvoor moeten wij zijn bij de heer Martin Mooij, de grote motor achter de organisatie van Poetry International.

De heer Mooij heeft in 1969 in Londen een poëziefestival meegemaakt. Dat vond hij zeer geslaagd. Mooij: "Dat er vier avonden achtereen zo'n acht- tot negenhonderd mensen naar poëzie wilden luisteren, zei me wel iets!" Mooij vond het de moeite lonen om zoiets ook in Nederland te proberen. Het is mogelijk - aldus Mooij - dat het idee hem werd ingefluisterd door Adriaan van der Staay, met wie hij tijdens de viering van het grote evenement kennis maakten in De Doelen te Rotterdam.

Mooij had in Londen kontakten gelegd met verschillende belangrijke figuren zoals Susan Baker en de Joegoslaaf Vasko Popa. Later schreef Mooij dat het best mogelijk is dat Poetry International in een restaurant in Londen was ontstaan, waarbij Vasko Popa en Adriaan van der Staay aanwezig waren. Toen hij bij de Kunststichting terechtkwam werd hij organisator van literaire avonden, letterkundige workshops en van ..... Poetry!

Dat was in het begin geen gemakkelijk karwei. Het begon weliswaar van de grond te komen, maar bleef toch nog een zorgenkind. Poetry was een armlastige onderneming waarbij men zoveel mogelijk zelf moest doen. Het maken van de stencilsets was een ongelooflijk werk. In totaal een boek van zo'n 600 pagina's. Daarvan moesten er 500 zijn! Het werkte allemaal. Er was genoeg belangstelling. Poetry groeide in de loop van de jaren en werd het grootste poëzie-festival ter wereld.

Het gaat tegenwoordig niet meer om acht- tot negenhonderd mensen, maar er blijkt wel degelijk belangstelling te bestaan. Op één van de poëzie-ochtenden, waarbij er een magere opkomst was, vroegen wij de heer Mooij wat hij daarvan dacht, waarop hij laconiek antwoordde dat Poetry geen massa-activiteit behoefde te zijn.

Het was de Zuid-Afrikaanse kunstenaar, Breyten Breytenbach, die bij de opening de woorden sprak: "Als dichters sterven, gaan ze naar Rotterdam". Dat deed hij voor een reusachtig schilderij van Lucebert, waarop het gedicht van de "Keizer der Vijftigers" stond: "Er is leven na de dood". Lucebert is kort geleden heengegaan, maar zijn woorden lijken een laatste levensteken. Breytenbach voegde er nog aan toe: "Wij, de dode en levende dichters, zien elkaar wel weer, hierna". De geest van de overleden dichters waarde in ieder geval rond in De Doelen in Rotterdam.

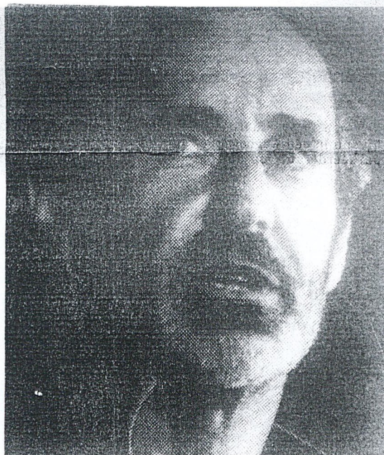
Breytenbach is al een keer of zeven aanwezig geweest op Poetry. Hij had een aantal jaren in zijn vaderland, dat apartheid tot systeem had, in de gevangenis gezeten. Poetry maakt zich sterk voor dichters die hun werk niet in vrijheid kunnen brengen. Jaarlijks wordt een bedrag van tienduizend gulden toegekend aan een gevangen dichter. Breytenbach ontving het eregeld in 1981. Een jaar later werd hij onder internationale druk vrijgelaten.

Dit jaar kreeg de Cubaanse María Elena Cruz Varela, die wegens staatsvijandige activiteiten in de gevangenis gezeten heeft, het eregeld. Zij greep de gelegenheid aan om te vertellen dat zij nog steeds schrijft, en niet anders dan vóór haar gevangenschap. Zij is het niet eens met de wanorde in haar land. Zij kan het niet eens zijn met ongelukkig gekozen kreten als "Fidel is onze vader" en "Fidel is de vader van alle Cubanen". Ze geeft graag toe: "De realiteit is niet veranderd, hooguit verslechterd". Over haar poëzie zegt ze dat die "ook over vijftien jaar nog haar geldigheid heeft, als het goed is". Dat slaat natuurlijk op het feit dat er verschil bestaat tussen poëzie en politieke pamfletten. Mooij: "Dertien van de vijftien dichters die het eregeld kregen alsmede de daaraan verbonden uitnodiging om bij ons te komen lezen, zijn inmiddels vrij".

Er waren nog veel meer dichters aanwezig. Terwijl 's avonds een gretig publiek naar De Doelen ging, waar beste gedichten horen. Ook waarde er muziek door De Doelen: het zachte en gedempte geluid van de trompet van Itaru Oki, vaste begeleider van dichters Kazuko Shiraishi uit Japan. In de pauze kon het publiek zich te goed doen aan koffie, alcohol, andere versnaperingen en de boeken (boekenstands).

De uitgave 'Poetry International 1994', samengesteld door Martin Mooij, Joke Gerritsen en Ellen Zoetmulder, is een kostbare verzameling met veel informatie over de verschillende dichters en dichteressen die meegedaan hebben. Zij telt 218 pagina's. Ook heeft Poetry bij deze gelegenheid een cd uitgebracht waarop bepaalde gedichten opgenomen zijn in de stem van de respectieve dichters en dichteressen. Het is een prachtige 'gesproken' bloemlezing geworden.

Op een van de avonden was ook Koningin Beatrix aanwezig. Poetry bood haar een galavoorstelling aan, met de 'Poetry all stars', waarbij Remco Campert, Breyten Breytenbach, Leo Vroman, Judith Herzberg, Kofi Awoonor (Ghana), Lars Gustafsson (Zweden) en Zheng Min (China) hun bekendste gedichten voordroegen. Zo was daar Ernst Jandl, uit Oostenrijk, die in 1970 ook op de allereerste Poetry schitterde. Hij is teruggekeerd naar zijn uitgangspunt: De omgangstaal. De tijd van het 'experimenteren' van de jaren vijftig en zestig is voor hem voorbij. Van zijn experimentele gedichten zegt hij. "Het is niet zo dat ik ze in een hoek heb gezet om ze te laten verstoffen. Ze hebben nog steeds hun geldigheid. Er zijn ook nog steeds mensen die ervan houden. En er zijn ook nog altijd die erdoor gechoqueerd zijn".

Breyten Breytenbach

er voordrachten en performances plaats vonden, spraken enkele dichters in de ochtenduren over bepaalde reeds overleden dichters, de zgn. 'predecessors'. Wiel Kusters introduceerde Jan G. Elburg, Jean Pierre Rawie volgde met Aleksander Blok, H.C. ten Berge presenteerde Pablo Neruda, terwijl Breyten Breytenbach hetzelfde deed met Vasko Popa. Herman de Coninck besprak Paul Snoek, Willem Wilmink behandelde Hendrik de Vries en Rein Bloem zette Hans Faverey uit de doeken. Ook aan Lucebert werd aandacht besteed.

Het programma van 'Poetry' zag er zwaar uit. Ruim een week activiteiten als 'Internationale leesavonden', 'Le Bal du festival', 'De poëzie rijdt op straat', 'Kinderprogramma's', 'Grand Gala de la Poésie', 'Predecessors', 'Poetry at noon' en 'Toekenning Poetry International Award'.

De Cees Buddingh'-prijs 1994 werd uitgereikt tijdens 'Le Bal du festival'. Van de dertien debuterende dichters heeft de Jury drie winnaars aangewezen: F. van Dixhoorn, Lucas Hüsgen en F.L. Rosen. Deze brachten de geprezen gedichten ten beste. Het geheel werd verder opgeluisterd met declamaties en performances van zowel buitenlandse als Nederlandse dichters en dichteressen. Deze lieten hun

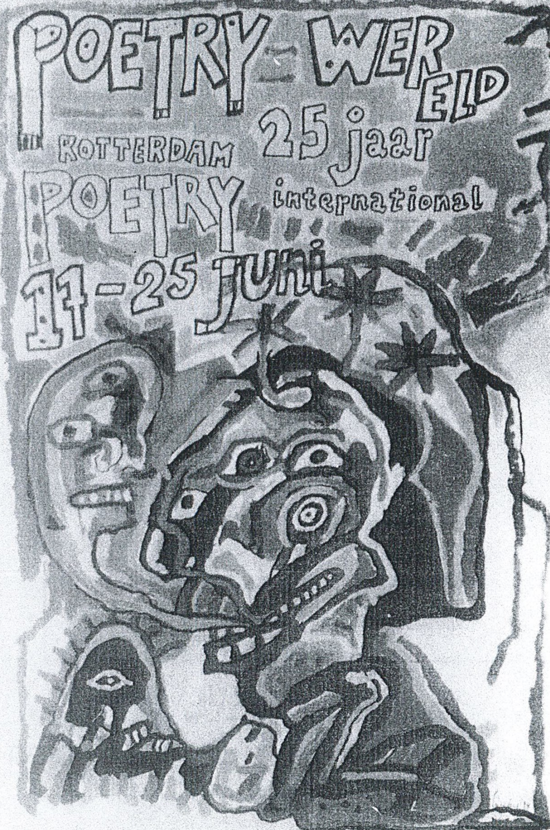
En ook was aanwezig Zheng Min, uit China, die een diepgaand exposé gaf over de essentie van de "poëtische ruimte in de Chinese poëzie". Zij bleek goed op de hoogte te zijn van grote westerse dichters als Dante, Shakespeare, Milton, Wordsworth, Goethe, Rilke, etc., maar gaf toe dat zij, als Chinese, vooral geïnteresseerd is in de Chinese poëzie. Extra poëtische ruimten vinden wij o.a. in de versregels "In the vast sea pearls have tears under the full moon/In the Blue Field jade begins to smoke in hot sun", waarvan Zheng Min de diep symbolische waarde en het pluralistisch aspekt uit de doeken deed. De Chinese dichteres wees op de twee scènes, die wij ons zouden kunnen voorstellen door een visualisering van deze twee versregels.

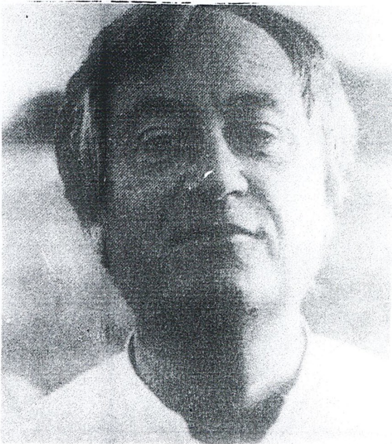
Van de bekende Nederlandse dichters viel vooral Cees Nooteboom op met zijn krachtige verzen (sommige onuitgegeven) op één van de laatste avonden. Hij bleef het publiek in de ban houden. Overigens was hij één van de weinige die zich gedurende het discussieprogramma "Evaluatie" kritisch opstelde. Een minder bekende Nederlandse dichteres, Diana Ozon, wier opvallende persoonlijkheid garant stond voor een kritische instelling, was er ook. Zij was een van degenen die gedurende het hele evenement door haar zeer dynamische verschijning. Aan pittigheid liet zij niets te wensen over. Over deze dichteres schrijft L.Th. Lehmann: "Diana Ozons nieuwe bundel (er zijn er al verscheidene aan vooraf gegaan) heet **Hup de zee**, een vrij geheimzinnige titel, die zij ook in interviews niet geheel verklaart..."

Het was een zeer vreedzaam gebeuren. Terwijl het leven van duizenden onschuldige mensen elders in luttele minuten beëindigd werd, was in Rotterdam ruim een week lang poëzie op een zeer warme en aangename wijze aan de orde van de dag. Er werd voorgedragen en gediscussieerd. Gediscussieerd en nagedacht over het wezen van de poëzie en de stilte die achter de woorden ligt. Er werd soms te veel gepraat en weinig concreets gezegd. Men was niet altijd "to the point". Men weidde soms te veel uit over een mystieke ruimte waar men de "universele taal van de poëzie" vermoedde. Er rolden hier weinig concrete zaken uit de bus. Later bleek dat men dit discussie-programma als een begin diende te zien. Het onderwerp zou het volgend jaar weer aangeroerd worden.

Hoe het ook zij, op de 25ste editie van Poetry in Rotterdam liet men duidelijk doorschemeren dat het absurd is om te stellen dat er is nu geen tijd is voor poëzie". Lucebert, wiens geest op Poetry rondwaarde, had tot zijn filosofie gemaakt dat kunst en leven samen moeten gaan. Hij heeft in het verleden ooit als dichter "gezwegen", maar dat komt omdat hij ook schilder was. Toen hij zich een atelier en schildersmaterialen kon veroorloven heeft hij zich meer op het schilderen toegelegd. Maar in beide disciplines deed hij hetzelfde: gestalte geven aan gevoelens en ideeën waarmee hij behept was. Is het een wonder dat Poetry, bij de viering van haar zilveren jubileum, juist door Lucebert een doek heeft laten schilderen?

Ontroering is er altijd. Vandaar dat Gustavo Adolfo Bécquer al in de vorige eeuw zei: "siempre habrá poesía" (Altijd zal er poëzie zijn). Welke omstandigheid zal de dichter ervan weerhouden zijn poëzie te produceren?) Grote dichters hebben zelfs tijdens de oorlog poëzie geschreven. Dan gaat het natuurlijk niet om banaliteiten zoals "het grijzen van as op een tafelblad", maar om de wanhoop op vodjes papier gekerft, voortgekomen uit de ondragelijke spanning van strijd en lijden. Zulke belevingen van wanhoop maakten dat er een nieuwe poëzie ontstond. Lucebert bv. beschouwde het schrijven altijd als een innerlijke noodzaak. Van hem is de kernachtige uitdrukking dat tijdens de oorlogen "de schoonheid haar gezicht heeft verbrand". Grote dichters hebben ook tijdens hun diplomatieke carrières innig beleefde poëzie voortgebracht vanwege hun betrokkenheid met het misdeelde gedeelte van de bevolking. Zelfs in tijden van oorlog. Immers: "Alles in de wereld - aldus C. Buddingh - heeft recht op ontroering!" Waarom zouden we over poëzie moeten zwijgen, wanneer corruptieve maffiozen geen zaken op orde kunnen stellen? Met Bécquer besluiten wij: "Mientras la humanidad, siempre avanzando, no sepa a dó camina... habrá poesía!" Oftewel: Zolang de mensheid niet weet waarheen zij gaat, zal er poëzie zijn!

Cees Nooteboom